

نیازسنجی آموزشی دانشجویان در تفسیر موضوعی قرآن کریم (مورد مطالعه دانشگاه فرهنگیان)

محمدتقی مبشری¹

چکیده

هدف: هدف این تحقیق، سنجش نیاز آموزشی دانشجویان فرهنگیان در درس تفسیر موضوعی قرآن کریم بود. **روش:** این پژوهش با روش کمی و به صورت پیمایشی، با استفاده از تکنیک پرسشنامه در میان 1316 نفر از دانشجویان دانشگاه فرهنگیان شهر تهران، با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انجام شده است. سنجش‌های نیازسنجی از اعتبار صوری و ضریب پایایی کافی (ضریب آلفای 0,96 و 0,83) برخوردار بود. **یافته‌ها:** در یک نمای کلی، دانشجویان دختر بیشتر از پسران احساس نیاز به درس تفسیر موضوعی قرآن کریم دارند. اولویت‌های سرفصل درس تفسیر موضوعی قرآن کریم بین دختران و پسران متفاوت است. بین تأثیر درس تفسیر موضوعی قرآن کریم در انس با قرآن کریم با جنسیت و گروه آموزشی و همچنین، بین ترجیح نوع روش تدریس درس تفسیر موضوعی قرآن با جنسیت و گروه آموزشی رابطه وجود دارد. **نتیجه‌گیری:** یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که دانشجو معلمان از سرفصل‌های موجود در درس تفسیر موضوعی قرآن کریم رضایت ندارند و نیاز آنان در این درس، علاوه بر اختلاف نظری که بین پسران و دختران وجود دارد، در رشته‌های علوم پایه و علوم انسانی نیز متفاوت است.

واژگان کلیدی: نیازسنجی، نیازسنجی آموزشی، تفسیر موضوعی قرآن کریم، سرفصل، دانشجویان فرهنگیان.

دریافت مقاله: 95/10/01؛ تصویب نهایی: 96/05/23.

این مقاله برگرفته از طرح دانشگاهی «بررسی سرفصل‌های درس تفسیر موضوعی قرآن متناسب دانشجویان دانشگاه فرهنگیان» و به سفارش معاونت پژوهشی دانشگاه فرهنگیان است.

1. دکتری تفسیر و علوم قرآن. استادیار گروه معارف دانشگاه فرهنگیان (پروفسور حکیم فردوسی استان البرز) / نشانی: کرج، فردیس، دانشگاه فرهنگیان حکیم فردوسی / نمابر: 02636501413 / Email: mt_mobasheri@yahoo.com

الف) مقدمه

بسط و گسترش و تعمیق مبانی دینی در بین نسل جوان در صورتی میسر است که نخست، نیاز و پرسشهای ذهنی آنان احصا و سپس با روش و قالب جدید، پاسخ سؤالات آنان تبیین شود. این مهم، علاوه بر داشتن جذابیت، موجب رشد فکری و تقویت بنیانهای دینی نسل آینده ساز کشور می شود.

در زمان حاضر، نیروی انسانی کارآمد و مولد، با ارزش ترین منبع سازمان به حساب می آید و سازمانها ناگزیرند شیوه‌هایی را برای انطباق خود با تغییراتی که به طور شگرف در زمینه فناوری، اطلاعات، روش انجام وظایف و... به وجود آمده است، اتخاذ کنند تا با ارتقای کیفی سطح مهارت، دانش و نگرش افراد، آنها را در ایفای وظایف خود توانمند ساخته، درجه بهره‌وری سازمان را افزایش دهند. (خراسانی، 1386؛ نقل از: خدایاری و همکاران، 1393: 14)

اینکه کارمندان سازمان، دارای دانش و مهارت و توانایی‌های لازم باشند، اهمیت بسیاری دارد و باعث موفقیت آن سازمان در رقابت می‌شود. آموزش، راه رسمی برای به‌روز کردن کارمندان سازمان به منظور کسب دانش و مهارت و توانایی‌های لازم مربوط به شغل مورد تصدی است (همان). اغلب صاحب‌نظران نیاز آموزشی کارکنان را به عنوان فاصله یا شکاف بین وضع مطلوب و موجود در زمینه عملکرد و سایر الزامات شغلی کارکنان تعریف کرده‌اند. (عباس‌زاده و ترک‌زاده، 2006؛ نقل از: ترک‌زاده و همکاران، 1393: 219)

نظریه‌پردازان معتقدند که هر آموزشی منجر به یادگیری می‌شود، اما عمق و پایداری یادگیری در روشهای مختلف آموزشی متفاوت است. در روش سنتی تدریس، موضوع درس از طرف معلم، با توجه به برنامه‌ای که کتاب درسی از پیش آن را تعیین کرده، به طور یکسان برای همه کلاس در برنامه زمانی مشخصی ارائه می‌شود. روشهای تدریس از نوع چهره به چهره و تقریباً ثابت است. یادگیری بر احساس نیاز شاگردان متکی نیست و علت اصلی انجام تکالیف، ارضای خاطر معلم و کسب نمره مناسب است. بدیهی است که با این شیوه، مهم‌ترین هدف آموزش که ارتقای توانایی اندیشیدن و آمادگی برای به کارگیری در شاگردان است، به نحو مطلوب محقق نمی‌شود. با توجه به پیشرفت فزاینده علم و فناوری نیاز به روشهای نوین تدریس که بتواند شاگردان را از حفظ صرف، به یادگیری سوق دهد احساس می‌شود. روشهای فعال تدریس، فعالیت ذهنی را برمی‌انگیزد و تمام پیامهای آموزشی و تربیتی را متناسب با علائق انتقال می‌دهند. اهمیت این نکته در آن است که اصولاً هیچ تغییری در رفتار یادگیرنده رخ نمی‌دهد، مگر اینکه از میل درونی آنان سرچشمه گرفته باشد. در این شرایط است که دانشجو به جای دریافت‌کننده صرف، به سازنده علم و دانایی او به توانایی تبدیل می‌شود. (صفریان و همکاران، 1389؛ 3؛ حلیمی جلودار، 1394)

آموزش و پرورش زیربنای توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی هر جامعه‌ای است؛ از این رو، مهم‌ترین وظیفه نظام آموزشی هر کشور، تربیت نیروی انسانی ماهر و متخصص و کارآمد مورد نیاز در

337 ♦ نیازسنجی آموزشی دانشجویان در تفسیر موضوعی قرآن کریم

بخشها و قسمت‌های مختلف است. یکی از راه‌های تجهیز نیروی انسانی، آموزشهای ضمن خدمت است. برنامه‌ریزی آموزش ضمن خدمت، با نیازسنجی آغاز می‌شود. نیازسنجی، یکی از مراحل مهم و اساسی برنامه‌ریزی است که با شناخت دقیق نیازهای آموزشی، محور اساسی برنامه‌های آموزش ضمن خدمت معین می‌شود. وسعت نیازسنجی، تعیین آن چیزی است که باید آموخته شود (فتحی، 1386؛ نقل از: سعادت‌مند و سنایی فر، 108:1388) نیازسنجی آموزشی نخستین گام در توسعه منابع انسانی است. دیلارد و گالزن (2001) ثابت کرده‌اند که با نیازسنجی آموزشی و فراگیری، کار حدسی حذف می‌شود و آموزش باعث افزایش سود، رضایت مشتری، کاهش ضایعات و صرفه‌جویی در هزینه می‌شود. (خدایاری و همکاران، 1393: 14)

به نظر جیسون (2011)، نیاز آموزشی، مهارتها و دانشها و بینشهایی است که برای اجرای موفقیت‌آمیز شغل لازم است. نیاز آموزشی بر حسب دانش و مهارت و نگرشهایی تعریف می‌شود که لازم است یادگیرنده یا گروهی از یادگیرندگان از آن برخوردار باشند که در حال حاضر از آن بی‌بهره‌اند (ناصری، 2010؛ نقل از ترک‌زاده و همکاران، 218:1393). اغلب صاحب‌نظران، نیاز آموزشی کارکنان را به عنوان فاصله یا شکاف بین وضع مطلوب و موجود در زمینه عملکرد و سایر الزامات شغلی کارکنان تعریف کرده‌اند. در یک دسته‌بندی، نیاز آموزشی به دو دسته تقسیم می‌شود: معیاری و هنجاری. نیاز آموزشی معیاری، نیازهای بیانگر وضع مطلوب است و رسیدن سازمان به وضعیت مطلوب یا انجام احسن شغل یا وظیفه، مستلزم و منوط به تحقق آنهاست. نیاز آموزشی هنجاری به فاصله میان وضع موجود و استانداردهای تعیین شده اطلاق می‌شود. (عباس‌زاده و ترک‌زاده، 2006؛ نقل از ترک‌زاده و همکاران، 1393: 219)

به عقیده صاحب‌نظران، از آنجا که آموزش عالی بخش خلاق و انتقال‌دهنده دانش است، دانشجویان در پاسخ به شرایط و ساختار محیط آموزشی، رهیافت خود را تغییر می‌دهند؛ بدین معنی که با تقویت محیط آموزشی به عنوان عاملی که بیشترین تأثیر را بر انگیزه دارد، می‌توان استفاده از رهیافت عمیق را با ارزش دادن به یادگیری، دور ساختن تشویش، تقویت انگیزه درونی و نیز جلب مشارکت و همکاری دانشجو تشویق کرد (کلینگ،¹ 2000؛ اسپنسر و جردن،² 2001). در این شرایط است که دانشجو به جای دریافت کننده صرف، به سازنده علم و دانایی او به توانایی تبدیل می‌شود (صفاریان و همکاران، 1389: 3؛ حلیمی جلودار، 1394). تحقیقات نشان داده‌اند که شیوه‌های آموزشی گوناگون اعم از حل مسئله، اجرای پروژه، انجام مطالعات موردی، سیر مطالعاتی و...، به واسطه معین شدن نحوه ارزیابی از دانشجو، توجه دانشجو را به آنچه باید یاد بگیرد معطوف کرده و فرصت می‌دهد تا با محتوای درس به صورت معنادار ارتباط برقرار کند. این شیوه‌های نوین ارزیابی، با دادن بازخورد به دانشجو در حین اجرای کار و متوجه ساختن دانشجو نسبت به اشتباهات خود و اعطای فرصت ژرف‌نگری و اندیشه برای اصلاح آن، محیطی را برای دانشجویان فراهم می‌کند تا بتوانند

1. Klinge

2. Spenser & Jordan

مطالب آموزشی را بهتر در ذهن خود ذخیره و منظم ساخته، از ذهن خود بازیابی و در نتیجه، درک نظری و عملی از موضوع پیدا کنند. (روشنایی، 1386)

عاشوری تلوکی در تحقیقی با عنوان «دروس معارف و مشکلات پیش رو»، مهم‌ترین مشکلات دروس معارف اسلامی دانشگاهها را ناهمخوان بودن متون درسی با نیازهای روز دانشجویان و کمبود مهارت‌های حرفه‌ای اساتید معارف اسلامی بیان کرده است (عاشوری تلوکی، 1387). نتایج به دست آمده از تحقیقات میدانی بیانگر آن است که سازماندهی صحیح کتب معارف اسلامی و احاطه اساتید معارف اسلامی بر محتوای دروس، باعث افزایش کیفیت آموزشی دروس معارف اسلامی می‌شود (حسین‌زاده، 1381). سرفصلهای دروس معارف نیز باید با مسائل اجتماعی و اخلاقی و سیاسی جامعه متناسب باشد (آقاجانی فناد و فرزندوخی، 1380). نتیجه تحقیقی در سازمان ملی جوانان (1380)، باور 0/68 دانشجویان به مؤثر بودن دروس معارف اسلامی در تقویت بینش اسلامی آنان بوده است.

مجیدی و فاتحی (1388) در تحقیقی نشان دادند که گرچه بیش از 0/80 از دانشجویان با اصل آموزش دروس معارف اسلامی در دانشگاه موافقت دارند، اما محتوای آموزشی و شیوه ارائه آن را تا حدی ضعیف قلمداد می‌کنند.

شفیع‌پور مطلق و خدادادی (1389) در تحقیق خود با عنوان «جذابیت بخشیدن به کلاسهای دروس معارف اسلامی دانشگاهها»، به بررسی عوامل مؤثر بر جذابیت این دروس پرداختند. آنان معتقدند که عوامل چهارگانه اساتید دروس معارف، محتوای آموزشی، شیوه‌های ارزشیابی و محیط و جو کلاسی، در جذابیت بخشی به این کلاسها و گسترش بحث و مناظره در آنها نقش اساسی دارند. فاسکو (2003؛ به نقل از روشنایی، 1386: 18) در تحقیق خود نشان داده است آموزشی که مبتنی بر پژوهش و مطالعات موردی باشد، مطالب درسی بهتر در ذهن دانشجویان ذخیره شده، بهتر می‌تواند آن را به کار گیرند. وی به این نتیجه رسیده است که این روش به دانشجویان کمک می‌کند تا در تحلیل مسائل علمی نیز مهارت پیدا کنند.

بررسی تحقیقات گذشته نشان می‌دهد گرچه پژوهشهای انجام شده در حوزه دروس معارف اسلامی نسبت به ضرورت آموزش معارف اسلامی و راهکارهای ارتقای آن تمرکز کرده و اعتراض دانشجویان نسبت به یک طرفه بودن مباحث، به روز نبودن سرفصلها، عدم تأثیر بر نگرشهای دینی دانشجویان و متناسب نبودن با نیاز آنان را منعکس کرده‌اند، ولی نسبت به رصد سؤالات ذهنی دانشجویان و سرفصلهای مورد نیاز آنان با توجه به سرعت تغییر و تحولات جامعه و دانشجویان، فعالیت دقیقی انجام نشده است؛ از این رو، سرفصلهای موجود را بر نگرش دانشجویان تأثیرگذار نمی‌دانند. همچنین، نیاز دانشجویان دانشگاه فرهنگیان که اهمیت بالایی در نظام آموزش عالی کشور دارند، به هیچ وجه ارزیابی نشده است.

نیازسنجی آموزشی دانشجویان در تفسیر موضوعی قرآن کریم 339

با توجه به رسالت دانشگاه فرهنگیان که تربیت معلم در تراز جمهوری اسلامی است و نیز اینکه متعلمین امروز، معلمان آینده و تربیت‌کنندگان نسلهای بعدی جامعه‌اند، به نظر می‌رسد شناخت نیازهای واقعی آموزشی این دانشجویان حائز اهمیت است. درس تفسیر موضوعی قرآن کریم یکی از درسهای مهم برای دانشجویان دانشگاه فرهنگیان است؛ زیرا در این واحد آموزشی یاد می‌گیرند که چگونه قرآن کریم را در زندگی خود جاری ساخته و در جهت تربیت نسل آینده از آن استفاده کنند. از این رو، در مقاله حاضر سعی شده است نیازهای آموزشی دانشجویان بررسی شده و مهم‌ترین سرفصلهای آموزشی دانشجویان با توجه به جنسیت و رشته آنها شناسایی شود. بررسی رابطه میزان تأثیرگذاری درس تفسیر موضوعی با انس با قرآن دانشجویان و رابطه این مهم با جنسیت آنان و همچنین بررسی وجود رابطه بین نوع روش تدریس این درس و گروه آموزشی، از دیگر اهداف این مقاله است.

ب) روش‌شناسی تحقیق

با توجه به ماهیت طرح، روش گردآوری داده‌ها از روشهای کمی و به صورت پیمایشی¹، با استفاده از تکنیک پرسشنامه² بوده است. جامعه آماری پژوهش، کلیه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان شهر تهران است. حجم نمونه بر اساس فرمول برآورد حجم نمونه کوکران، با 99 درصد اطمینان، 1300 پرسشنامه برآورد و تعداد 1316 پرسشنامه با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای جمع‌آوری شده است.

از آنجا که اعتبار³ گویه‌ها و سنجه‌ها به نحوه تعریف مفهوم موضوع بررسی بستگی دارد، ضمن استفاده از آزمون مقدماتی، پرسشنامه در نمونه محدود⁴ برای ارزیابی اعتبار، از اعتبار صوری در این تحقیق استفاده شده است. بدین منظور پرسشنامه تحقیق در اختیار چند تن از اساتید و مدرسان درس تفسیر موضوعی قرآن پردیسه‌های مختلف دانشگاه فرهنگیان قرار گرفت و اصلاحات لازم در آن لحاظ شده است. برای ارزیابی پایایی سنجه‌ها، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. ضمن اینکه بعد از استخراج نتایج آزمون مقدماتی پرسشنامه نیز، برخی از گویه‌ها اصلاح یا حذف و اضافه شدند. بنابر مقادیر شاخص آلفا، سنجه‌های گرایش به دروس معارف اسلامی از همبستگی درونی و ضریب پایایی کافی برخوردارند؛ به نحوی که مقدار ضریب آلفای شاخص نیازسنجی سرفصلهای موجود، برابر با 0,96 و نیازسنجی سرفصلهای جدید برابر با 0,83 بوده است.

1. Survey Method
2. Questionnaire
3. Validity
4. Pretest

کار تجزیه و تحلیل اطلاعات پس از گردآوری پرسشنامه و کدگذاری و استخراج آنها توسط رایانه با نرم افزار SPSS17 و بر اساس فرضیات موجود صورت پذیرفته است. خروجی‌ها نیز به دو شکل توصیفی و استنباطی بررسی شده‌اند. در بخش توصیفی از جداول فراوانی، درصدها و... استفاده شده و سپس به توصیف آماری پرداخته شده است. در سطح استنباطی که کار عمده پژوهش در آنجا انجام شده، تعیین رابطه بین دو متغیر در جداول دو بعدی و رابطه معناداری آنها نیز با آزمون ضریب همبستگی کای دو استفاده شده است.

ج) یافته‌های تحقیق

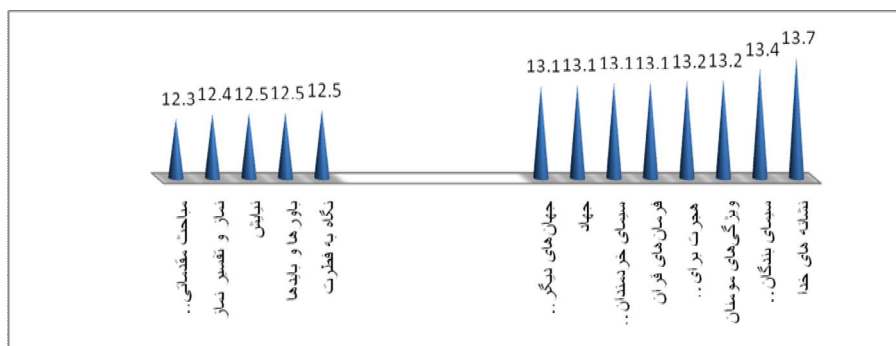
این پژوهش در پردیس شهید چمران، شهید باهنر، شرافت، نسیم، شهدای مکه و شهید بهشتی انجام شده است. بیشترین نمونه از پردیس شهید چمران (24 درصد) و نسیم (23 درصد) است و بیشتر پاسخگویان از گروه آموزشی علوم انسانی‌اند. بیشتر پاسخگویان از دانشجویان ورودی سال 91 و 92 بوده و 57 درصد پاسخگویان زن و 43 درصد مرد می‌باشند.

جدول 1: تفسیر موضوعی قرآن کریم بر اساس کتابهای موجود

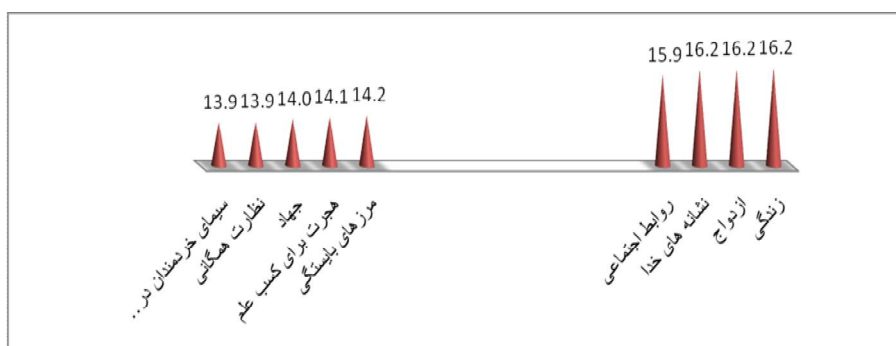
اولویت مباحث تفسیر موضوعی قرآن کریم		
میانگین زن	میانگین مرد	سؤال
15.34	13.71	مباحث مقدماتی در مورد قرآن و تفسیر آن
15.22	12.44	نماز و تفسیر نماز
14.35	12.34	نیایش
15.06	12.78	باورها و بایدها
14.62	12.72	نگاه به فطرت
15.57	13.01	صفات خداوند
15.27	12.89	ایمان، روشنائی درون
15.09	12.53	ایمان، فراتر از باور
14.64	12.47	سازگاری و سازندگی
13.90	12.62	نظارت همگانی
14.96	12.96	سنت الهی
14.97	12.89	دشمن شناسی
16.23	13.18	زندگی
14.18	12.46	مرزهای بایستگی
15.16	13.02	اوصاف و ویژگی‌های قرآن
14.80	13.04	تفسیر سوره حمد
14.69	12.84	تفسیر سوره توحید

341 ♦ نیازسنجی آموزشی دانشجویان در تفسیر موضوعی قرآن کریم

14.64	13.09	تفسیر سوره قدر
15.91	13.20	روابط اجتماعی
16.16	13.13	ازدواج
15.43	13.07	جهانهای دیگر (عالم ملکوت، مرگ و برزخ و قیامت)
14.03	12.69	جهاد
13.88	12.72	سیمای خردمندان در قرآن
15.22	13.14	فرمانهای قرآن
14.11	12.74	هجرت برای کسب علم
15.03	13.00	ویژگی‌های مومنان
14.78	12.83	سیمای بندگان خاص خدا
16.15	13.44	نشانه‌های خدا

نمودار پسران

نمودار دختران

با توجه به جدول 1 و نمودارهای ذیل آن، به طور کلی دانشجویان دختر بیشتر از پسران احساس نیاز به درس تفسیر موضوعی قرآن کریم دارند. چهار اولویت اول سرفصل درس تفسیر موضوعی قرآن کریم

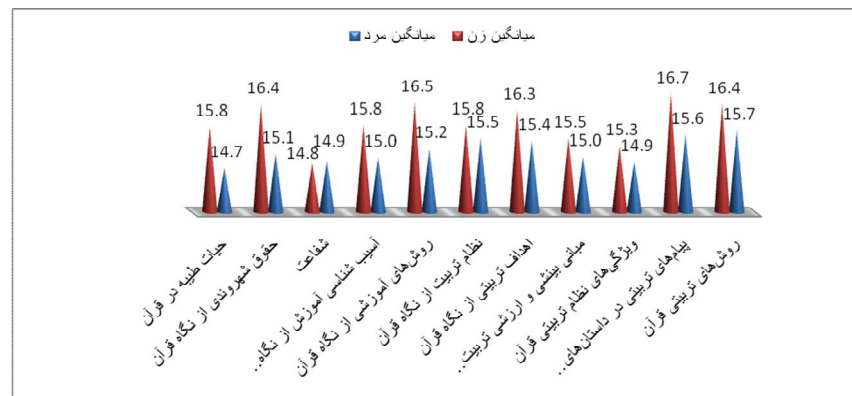
342 ♦ مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی 72

دانشجویان دختر: زندگی، ازدواج، نشانه‌های خدا و روابط اجتماعی است. میانگین نمره از 20 و به ترتیب: 16,2، 16,2، 16,2 و 15,9 است. چهار اولویت اول سرفصل درس تفسیر موضوعی قرآن کریم دانشجویان پسر: نشانه‌های خدا، سیمای بندگان خاص خدا، ویژگی‌های مؤمنان و هجرت برای کسب علم است. میانگین نمره از 20 و به ترتیب: 13,7، 13,4، 13,2 و 13,2 است.

چهار اولویت آخر سرفصل درس تفسیر موضوعی قرآن کریم دانشجویان دختر: سیمای خردمندان در قرآن، نظارت همگانی، جهاد و هجرت برای کسب علم است. میانگین نمره 20 و به ترتیب: 13,9، 13,9، 14 و 14,1 است و چهار اولویت آخر سرفصل درس تفسیر موضوعی قرآن کریم دانشجویان پسر: مباحث مقدماتی در مورد قرآن و نماز و تفسیر نماز، نیایش، باورها و بایدها و نگاه به فطرت است. میانگین نمره از 20 و به ترتیب: 12,3، 12,4، 12,5 و 12,5 است.

جدول 2: تفسیر موضوعی قرآن کریم بر اساس نیازهای دانشجویان

اولویت مباحث جدید تفسیر موضوعی قرآن کریم		
سؤال	میانگین مرد	میانگین زن
روشهای تربیتی قرآن	15.70	16.42
پیامهای تربیتی در داستانهای قرآن	15.59	16.70
ویژگی‌های نظام تربیتی قرآن	14.86	15.29
مبانی بینشی و ارزشی تربیت از نگاه قرآن	15.00	15.50
اهداف تربیتی از نگاه قرآن	15.43	16.25
نظام تربیت از نگاه قرآن	15.50	15.84
روشهای آموزشی از نگاه قرآن	15.21	16.46
آسیب‌شناسی آموزش از نگاه قرآن	14.98	15.84
شفاعت	14.87	14.82
حقوق شهروندی از نگاه قرآن	15.08	16.41
حیات طیبه در قرآن	14.69	15.80

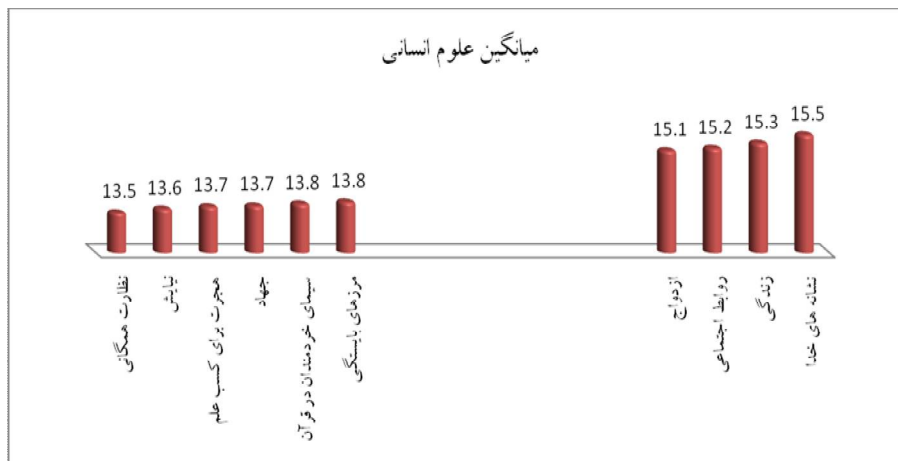
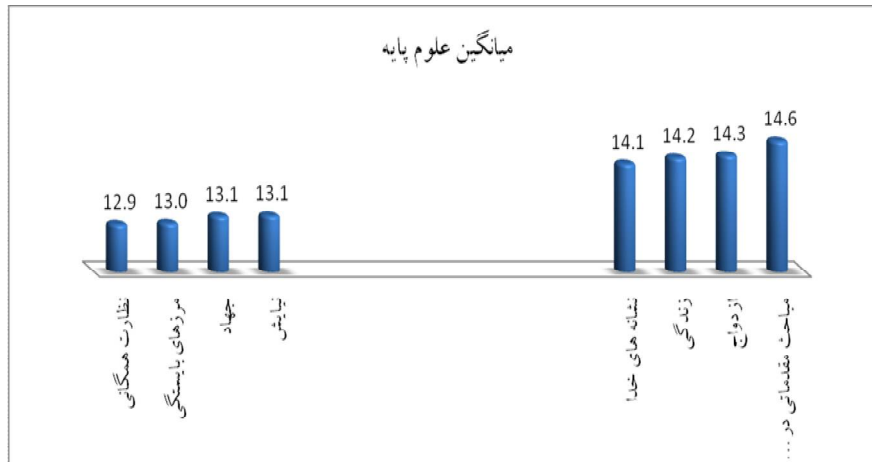

343 ♦ نیازسنجی آموزشی دانشجویان در تفسیر موضوعی قرآن کریم

با توجه به جدول 2 و نمودار ذیل آن، به طور کلی دانشجویان دختر بیشتر از پسران به سرفصل جدید درس تفسیر موضوعی قرآن کریم احساس نیاز می‌کنند. چهار اولویت اول سرفصل جدید درس تفسیر موضوعی قرآن کریم دانشجویان دختر: پیامهای تربیتی در داستانهای قرآن، روشهای آموزشی از نگاه قرآن، حقوق شهروندی از نگاه قرآن و روشهای تربیتی قرآن است. میانگین نمره از 20 و به ترتیب: 16,7، 16,5، 16,4 و 16,4 است. چهار اولویت اول سرفصل جدید درس تفسیر موضوعی قرآن کریم دانشجویان پسر: روشهای تربیتی قرآن، پیامهای تربیتی در داستانهای قرآن، نظام تربیت از نگاه قرآن و مبانی بینشی و ارزشی تربیت از نگاه قرآن است. میانگین نمره از 20 و به ترتیب: 13,7، 13,4، 13,2 و 13,2 است.

جدول 3: تفسیر موضوعی قرآن کریم بر حسب گروه آموزشی

اولویت مباحث تفسیر موضوعی قرآن کریم		
سؤال	میانگین علوم پایه	میانگین علوم انسانی
مباحث مقدماتی در مورد قرآن و تفسیر آن	14.58	14.63
نماز و تفسیر نماز	13.45	14.28
نیایش	13.10	13.64
باورها و بایدها	13.58	14.41
نگاه به فطرت	13.64	13.91
صفات خداوند	13.74	14.93
ایمان، روشهای درون	13.64	14.59
ایمان، فرائز از باور	13.54	14.27
سازگاری و سازندگی	13.28	13.93
نظارت همگانی	12.93	13.54
سنت الهی	13.50	14.46
دشمن شناسی	13.60	14.36
زندگی	14.24	15.32
مرزهای بایستگی	12.95	13.82
اوصاف و ویژگیهای قرآن	13.60	14.68
تفسیر سوره حمد	13.67	14.25
تفسیر سوره توحید	13.49	14.12
تفسیر سوره قدر	13.56	14.19
روابط اجتماعی	13.91	15.19
ازدواج	14.29	15.13
جهانهای دیگر (عالم ملکوت، مرگ و برزخ و قیامت)	13.61	14.88
جهاد	13.09	13.72
سیمای خردمندان در قرآن	12.86	13.77
فرمانهای قرآن	13.63	14.79
هجرت برای کسب علم	13.17	13.70
ویژگیهای مومنان	13.56	14.63
سیمای بندگان خاص خدا	13.40	14.36
نشانههای خدا	14.12	15.53

با توجه به جدول 3 و نمودارهای ذیل آن، به طور کلی دانشجویان گروه آموزشی علوم انسانی بیشتر از علوم پایه احساس نیاز به درس تفسیر موضوعی قرآن کریم دارند. چهار اولویت اول سرفصل درس تفسیر موضوعی قرآن دانشجویان علوم انسانی: نشانه‌های خدا، زندگی، روابط اجتماعی و ازدواج است. میانگین نمره از 20 و به ترتیب: 15,5، 15,3، 15,2 و 15,1 است. چهار اولویت اول سرفصل درس تفسیر موضوعی قرآن کریم دانشجویان علوم پایه: مباحث مقدماتی در مورد قرآن و تفسیر آن، ازدواج، زندگی و نشانه‌های خدا برای کسب علم است. میانگین نمره از 20 و به ترتیب: 14,6، 14,3، 14,2 و 14,1 است.

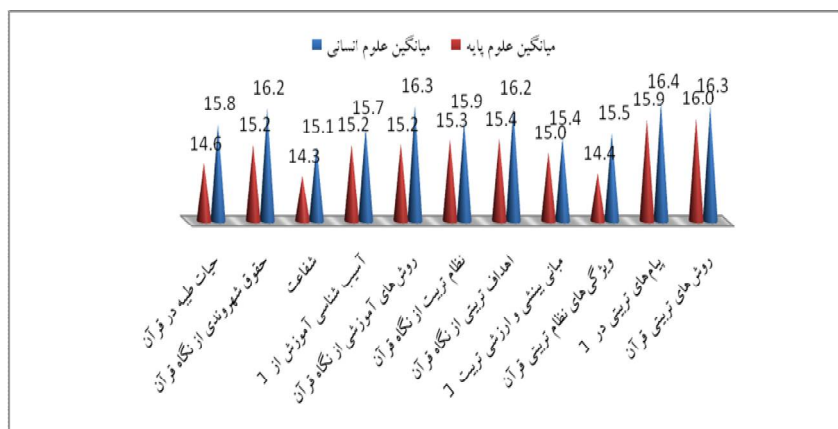
چهار اولویت آخر سرفصل درس تفسیر موضوعی قرآن کریم دانشجویان علوم انسانی: نظارت

345 ♦ نیازسنجی آموزشی دانشجویان در تفسیر موضوعی قرآن کریم

همگانی، نیایش، سیمای خردمندان در قرآن و جهاد است. میانگین نمره از 20 و به ترتیب: 13,6، 13,7 و 13,7 است. چهار اولویت آخر سرفصل درس تفسیر موضوعی قرآن کریم دانشجویان علوم پایه: سیمای خردمندان در قرآن، نظارت همگانی، مرزهای بایستگی، جهاد و نیایش است. میانگین نمره از 20 و به ترتیب: 12,9، 12,9، 13,0، 13,1 و 13,1 است.

جدول 4: تفسیر موضوعی قرآن کریم بر حسب گروه آموزشی

اولویت مباحث جدید تفسیر موضوعی قرآن کریم		
سؤال	میانگین علوم پایه	میانگین علوم انسانی
روشهای تربیتی قرآن	15.96	16.29
پیامهای تربیتی در داستانهای قرآن	15.92	16.42
ویژگی های نظام تربیتی قرآن	14.36	15.52
مبانی بینشی و ارزشی تربیت از نگاه قرآن	14.97	15.39
اهداف تربیتی از نگاه قرآن	15.36	16.24
نظام تربیت از نگاه قرآن	15.33	15.87
روشهای آموزشی از نگاه قرآن	15.21	16.31
آسیب شناسی آموزش از نگاه قرآن	15.19	15.68
شفاعت	14.28	15.13
حقوق شهروندی از نگاه قرآن	15.19	16.23
حیات طیبه در قرآن	14.64	15.79

با توجه به جدول 4 و نمودار ذیل آن، به طور کلی دانشجویان گروه آموزشی علوم انسانی بیشتر از دانشجویان علوم پایه احساس نیاز به سرفصل جدید درس تفسیر موضوعی قرآن کریم دارند. چهار اولویت اول سرفصل جدید درس تفسیر موضوعی قرآن کریم دانشجویان گروه آموزشی علوم انسانی: پیامهای تربیتی در داستانهای قرآن، روشهای تربیتی قرآن، روشهای آموزشی از نگاه قرآن و حقوق شهروندی از

346 ♦ مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی 72

نگاه قرآن است. میانگین نمره از 20 و به ترتیب: 16,4، 16,3، 16,3 و 16,2 است. چهار اولویت اول سرفصل جدید درس تفسیر موضوعی قرآن کریم دانشجویان علوم پایه: روشهای تربیتی قرآن، پیامهای تربیتی در داستانهای قرآن، اهداف تربیتی از نگاه قرآن و نظام تربیت از نگاه قرآن است. میانگین نمره از 20 و به ترتیب: 15,0، 15,9، 15,4 و 15,3 است.

د) تحلیل یافته‌ها

میزان گرایش دانشجویان دختر به دروس معارف اسلامی بیشتر از دانشجویان پسران است و میزان احساس نیاز دانشجویان گروه علوم انسانی به درس تفسیر موضوعی قرآن بیشتر از دانشجویان علوم پایه است. اولویت مشترک کلیه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان در درس تفسیر موضوعی قرآن بر اساس سرفصلهای موجود، موضوع نشانه‌های خدا و اولویت مشترک این دانشجویان در سرفصلهای پیشنهادی جدید، پیامهای تربیتی در داستانهای قرآن و روشهای تربیتی از منظر قرآن است.

جدول 5: میزان تأثیر درس تفسیر موضوعی قرآن کریم در انس با قرآن کریم و جنسیت دانشجویان

		تأثیر درس تفسیر موضوعی قرآن کریم بر دانشجویان در انس با قرآن کریم					جمع
		خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
جنسیت	مرد	8.3%	29.0%	45.6%	11.6%	5.6%	100.0%
	زن	9.6%	24.4%	44.5%	13.9%	7.6%	100.0%
	جمع	9.0%	26.4%	45.0%	12.9%	6.7%	100.0%

	مقدار به دست آمده	درجه آزادی	سطح معناداری
Pearson Chi-Square	5.914(a)	4	.206
Likelihood Ratio	5.945	4	.203
Linear-by-Linear Association	2.093	1	.148
N of Valid Cases	1187		

a 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 34.91.

با توجه به جدول 5، بین میزان تأثیر درس تفسیر موضوعی قرآن کریم در انس با قرآن کریم و جنسیت تفاوتی وجود ندارد.

نتایج به دست آمده از اجرای آزمون همبستگی کای دو در جدول 5، نشان می‌دهد سطح اعتبار حاصل برابر با $p=0/206$ است. با توجه به اینکه مقدار سطح اعتبار به دست آمده بزرگ‌تر از $0/05$ است، می‌توان نتیجه گرفت که بین جنسیت و میزان تأثیر درس تفسیر موضوعی قرآن کریم در انس با قرآن کریم رابطه وجود ندارد.

347 **◆** نیازسنجی آموزشی دانشجویان در تفسیر موضوعی قرآن کریم

جدول 6: میزان ترجیح نوع روش تدریس درس تفسیر موضوعی قرآن و جنسیت

		ترجیح نوع روش تدریس درس تفسیر موضوعی قرآن			جمع
		ترتیبی	آیات برگزیده	تلفیق همه رشته‌ها	
جنسیت	مرد	40.0%	19.1%	41.0%	100.0%
	زن	20.1%	30.1%	49.8%	100.0%
جمع		28.7%	25.3%	45.9%	100.0%

	مقدار به دست آمده	درجه آزادی	سطح معناداری
Pearson Chi-Square	57.727(a)	2	.000
Likelihood Ratio	57.740	2	.000
Linear-by-Linear Association	32.677	1	.000
N of Valid Cases	1160		

a 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 127.48.

با توجه به جدول 6، پاسخگویان دختر بیشتر دوست دارند از روش تلفیقی و آیات برگزیده در تدریس درس تفسیر موضوعی قرآن کریم استفاده شود و پاسخگویان پسر بیشتر دوست دارند از روش تلفیقی و ترتیبی در تدریس درس تفسیر موضوعی قرآن کریم استفاده شود.

نتایج به دست آمده از اجرای آزمون همبستگی کای دو در جدول 6 نشان می‌دهد سطح اعتبار حاصل برابر با $p=0/000$ است. با توجه به اینکه سطح اعتبار به دست آمده کوچک‌تر از $0/05$ است، می‌توان نتیجه گرفت که بین ترجیح نوع روش تدریس درس تفسیر موضوعی قرآن و جنسیت رابطه وجود دارد.

جدول 7: تأثیر درس تفسیر موضوعی قرآن کریم در انس با قرآن کریم و گروه آموزشی

		تأثیر درس تفسیر موضوعی قرآن کریم بر دانشجویان در انس با قرآن کریم					جمع
		خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
گروه آموزشی	پایه	6.8%	29.8%	49.0%	9.7%	4.7%	100.0%
	انسانی	10.3%	23.4%	42.8%	15.3%	8.2%	100.0%
جمع		8.9%	26.2%	45.3%	12.9%	6.7%	100.0%

	مقدار به دست آمده	درجه آزادی	سطح معناداری
Pearson Chi-Square	28.704(a)	12	.004
Likelihood Ratio	30.079	12	.003
Linear-by-Linear Association	6.178	1	.013
N of Valid Cases	1156		

a 10 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .20.

348 ♦ مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی 72

با توجه به جدول 7، میزان تأثیر درس تفسیر موضوعی قرآن کریم در انس با قرآن کریم در گروه آموزشی علوم انسانی بیشتر از گروه آموزشی علوم پایه بوده است.

نتایج به دست آمده از اجرای آزمون همبستگی کای دو در جدول 7 نشان می‌دهد سطح اعتبار حاصل برابر با $p=0/004$ است. با توجه به اینکه مقدار سطح اعتبار به دست آمده کوچک‌تر از $0/05$ است، می‌توان نتیجه گرفت که بین گروه آموزشی و میزان تأثیر درس تفسیر موضوعی قرآن کریم در انس با قرآن کریم رابطه وجود دارد.

جدول 8: میزان ترجیح نوع روش تدریس درس تفسیر موضوعی قرآن و گروه آموزشی

		ترجیح نوع روش تدریس تفسیر موضوعی قرآن			جمع
		تربیتی	آیات برگزیده	تلفیق همه رشته‌ها	
گروه آموزشی	پایه	31.5%	22.2%	46.4%	100.0%
	انسانی	27.2%	27.3%	45.5%	100.0%
جمع		29.0%	25.2%	45.8%	100.0%

	مقدار به دست آمده	درجه آزادی	سطح معناداری
Pearson Chi-Square	7.386(a)	6	.287
Likelihood Ratio	8.318	6	.216
Linear-by-Linear Association	1.085	1	.298
N of Valid Cases	1131		

a 6 cells (50.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .76.

با توجه به جدول 8، پاسخگویان گروه آموزشی علوم پایه بیشتر دوست دارند از روش تربیتی در تدریس درس تفسیر موضوعی قرآن کریم استفاده شود و پاسخگویان گروه آموزشی علوم انسانی بیشتر دوست دارند از روش آیات برگزیده در تدریس درس تفسیر موضوعی قرآن کریم استفاده شود.

نتایج به دست آمده از اجرای آزمون همبستگی کای دو در جدول 8 نشان می‌دهد سطح اعتبار حاصل برابر با $p=0/287$ است. با توجه به اینکه سطح اعتبار به دست آمده بزرگ‌تر از $0/05$ است، می‌توان نتیجه گرفت که بین ترجیح نوع روش تدریس درس تفسیر موضوعی قرآن و گروه آموزشی رابطه وجود ندارد.

هـ) نتیجه گیری

آموزش و پرورش و آموزش عالی هر کشوری زیربنای توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی آن جامعه است. از مهم ترین وظایف نظام آموزشی هر کشور، تربیت نیروی انسانی ماهر و متخصص و کارآمد مورد نیاز در بخشها و قسمتهای مختلف است؛ نیرویی که به جای دریافت کننده صرف، تبدیل به سازنده علم شود و به جای دانایی، توانایی یابد.

از آنجا که رسالت دانشگاه فرهنگیان، تربیت معلم در تراز جمهوری اسلامی است، شناخت نیازهای واقعی آموزشی دانشجو معلمان در دروسی که دارای ابعاد دینی اند، حائز اهمیت است؛ زیرا نیازسنجی آموزشی نخستین گام در توسعه منابع انسانی است. درس تفسیر موضوعی قرآن کریم یکی از درسهای مهم برای دانشجویان دانشگاه فرهنگیان است؛ زیرا در این واحد آموزشی یاد می گیرند که چگونه قرآن کریم را در زندگی خود جاری ساخته و در جهت تربیت نسل آینده از آن استفاده کنند. نتایج حاصل از این پژوهش که با روش کمی و به صورت پیمایشی و با استفاده از تکنیک پرسشنامه از دانشجویان دانشگاه فرهنگیان شهر تهران و با روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای انجام شده، عبارت است از:

- احساس نیازمندی دانشجویان دختر نسبت به پسران به درس تفسیر موضوعی قرآن کریم بیشتر است و حاکی از آن است که میزان علاقه مندی دختران به مباحث دینی بیشتر از پسران است. این نکته می تواند به دلیل تعبد بیشتر دختران نسبت به پسران در موضوعات دینی باشد و مؤیدی بر چرایی زودتر به سن تکلیف رسیدن دختران.

- از دیگر نتایج این پژوهش، تعیین چهار اولویت اول سرفصلهای کتابهای موجود تفسیر موضوعی قرآن کریم است. دانشجویان دختر به موضوع زندگی، ازدواج، نشانه های خدا و روابط اجتماعی ابراز نیاز کرده اند؛ در حالی که چهار اولویت اول سرفصلهای کتابهای موجود در بین دانشجویان پسر، نشانه های خدا، سیمای بندگان خاص خدا، ویژگی های مؤمنان و هجرت برای کسب علم است. این نتیجه حاکی از آن است که بیشترین دغدغه دانشجویان دختر، تشکیل خانواده و زندگی همراه با آرامش و ثبات است.

- در خصوص سرفصلهای پیشنهادی، دانشجویان دختر به ترتیب اولویت: پیامهای تربیتی در داستانهای قرآن، روشهای آموزشی از نگاه قرآن، حقوق شهروندی از نگاه قرآن و روشهای تربیتی قرآن را مورد توجه قرار داده اند؛ در حالی که چهار اولویت اول سرفصل جدید در بین دانشجویان پسر: روشهای تربیتی قرآن، پیامهای تربیتی در داستانهای قرآن، نظام تربیت از نگاه قرآن و مبانی بینشی و ارزشی تربیت از نگاه قرآن است. این نتیجه نشان دهنده علاقه مندی دانشجویان دختر و پسر به یادگیری مبانی دینی در خصوص روشهای تربیتی برای به کارگیری آن با متریان خود هستند. اینکه مبانی تربیتی را از طریق کتاب آسمانی دنبال می کنند، حاکی از روح تعبد دانشجویان دانشگاه فرهنگیان به اسلام و مبانی قرآنی است.

- دانشجویان گروه آموزشی علوم انسانی بیشتر از گروه آموزشی علوم پایه به درس تفسیر موضوعی قرآن کریم اظهار علاقه کرده‌اند. این مسئله می‌تواند نشان‌دهنده این نکته باشد که مطالب ارائه شده در درس تفسیر موضوعی قرآن کریم، هماهنگ با نیاز یا سلیقه دانشجویان گروه آموزشی علوم پایه که عمدتاً مباحث را به صورت استدلالی دنبال می‌کنند، نیست؛ لذا نوعی بی‌رغبتی به آن نشان داده شده است. این مهم، مسئولیت متولیان تدوین کتب معارف را در خصوص دانشجویان غیر علوم انسانی دو چندان می‌کند. چهار اولویت اول سرفصلهای این درس در نزد دانشجویان گروه آموزشی علوم انسانی: نشانه‌های خدا، زندگی، روابط اجتماعی و ازدواج است؛ در حالی که چهار اولویت اول سرفصلهای این درس در بین دانشجویان علوم پایه: مباحث مقدماتی در مورد قرآن و تفسیر آن، ازدواج، زندگی و نشانه‌های خداست.

- دانشجویان گروه آموزشی علوم انسانی بیشتر از علوم پایه به سرفصلهای جدید در درس تفسیر موضوعی قرآن کریم اظهار نیاز کرده‌اند. چهار اولویت اول سرفصلهای جدید این درس در بین این گروه: پیامهای تربیتی در داستانهای قرآن، روشهای تربیتی قرآن، روشهای آموزشی از نگاه قرآن و حقوق شهروندی از نگاه قرآن است؛ در حالی که چهار اولویت اول سرفصلهای جدید درس تفسیر موضوعی قرآن کریم در بین دانشجویان علوم پایه: روشهای تربیتی قرآن، پیامهای تربیتی در داستانهای قرآن، اهداف تربیتی از نگاه قرآن و نظام تربیت از نگاه قرآن است.

نگاه دانشجویان پسر و دختر در خصوص میزان تأثیر درس تفسیر موضوعی قرآن کریم در انس با قرآن یکسان است؛ ولی در خصوص روش تدریس درس تفسیر موضوعی قرآن، نگاه دختران و پسران متفاوت است. پاسخگویان دختر بیشتر به روش تلفیقی و آیات برگزیده در تدریس این درس توجه نشان داده‌اند؛ در حالی که پاسخگویان پسر نسبت به روش تلفیقی و ترتیبی در تدریس این درس ابراز علاقه کرده‌اند.

بنابر این، ضروری است که با بازنگری کلی در سرفصلهای درس تفسیر موضوعی قرآن کریم، ویژه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان، زمینه بهره‌مندی هرچه بیشتر دانشجو معلمان را از این منبع الهی فراهم کنیم و بر اساس مستندات جدید و متقن، سرفصلهایی تهیه و تدوین شود تا نیاز آموزشی نسل جدید دانشجویان دانشگاه فرهنگیان برآورده شود.

منابع

- آقاجانی قناد، محمدرضا و جمال فرزندوخی (1380). بررسی نگرش دانشجویان دانشگاه ایلام نسبت به دروس معارف اسلامی. طرح پژوهشی. دانشگاه ایلام.
- ترک‌زاده، جعفر؛ رضا ناصری جهرمی و هادی رحمانی (1393). «نیازسنجی آموزشی کارشناسان پژوهشی دانشگاه یزد با استفاده از الگوی شغل و شاغل». رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، سال پنجم، ش 20: 234-217.
- حسین‌زاده، محمد (1381). نگرش دینی مسئولان و اساتید دانشگاه درباره افزایش کیفیت آموزش دینی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه اصفهان.
- حلیمی جلودار، حبیب‌الله (1394). «جستاری در میزان گرایش دانشجویان به دروس معارف اسلامی و عوامل مؤثر بر آن (نمونه موردی: دانشجویان دانشگاه مازندران)». مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، سال نوزدهم، ش 3: 334-317.
- خدایاری، مینا؛ سید داود حسینی‌نسب و جهانگیر یاری (1393). «نیازسنجی آموزشی کارکنان خدمات آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز در سال 90-91». آموزش و ارزشیابی، سال هفتم، ش 25: 28-13.
- روشنایی، مهرناز (1386). «ارتباط رهیافتهای یادگیری با ترجیحات آموزشی دانشجویان». پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ش 45.
- سازمان ملی جوانان (1380). وضعیت و نگرش جوانان ایران. تهران: سازمان ملی جوانان.
- سعادت‌مند، زهره، سینایی فر، ایوب (1388). «نیازسنجی دوره‌های آموزش ضمن خدمت دبیران ادبیات فارسی ازدیدگاه مدیران کارشناسان ودبیران دوره ی راهنمایی شهرستان ایذه در سال 87-88». فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، سال سوم، ش 2: 334-317.
- شفیع‌پور مطلق، فرهاد و حسین خدادادی (1389). «جذابیت بخشیدن به کلاسهای دروس معارف اسلامی دانشگاهها». مجموعه مقالات همایش تولید علم و جنبش نرم‌افزاری در حوزه معارف اسلامی. کرمان: ستاد نهضت تولید علم.
- صفاریان، سعید؛ وحید فلاح و حمزه میرحسینی (1389). «مقایسه تأثیر آموزش به کمک نرم‌افزارهای آموزشی و روش تدریس سنتی بر یادگیری». فناوری اطلاعات در علوم تربیتی، ش 2.
- عاشوری تلوکی، نادعلی (1387). «دروس معارف و مشکلات پیش رو». فرهنگ اسلامی، ش 21.
- مجیدی، محمدرضا و ابوالقاسم فاتحی (1388). «سنجش نگرش دانشجویان نسبت به برنامه‌ریزی دروس معارف اسلامی». تحقیق و برنامه‌ریزی آموزش عالی، ش 41.
- Aghajani ghannad, mohammadreza and jamal farzand vakhi. (2001). **an analysis of the views of ilam university students about Islamic sciences lessons**. A research plan, Ilam University.

- Ashoori talooki, Nadali. (2008). **problems in relation with Islamic knowlege lessens programs**, Islamic culture quarterly, N.21.
- Halimi jolodar, Habibollah. (2015). **an analysis of the tendancy of university students toward Islamic sciences lessons and the effective factors (case study: mazandaran university students)**. Knowledge in Islamic university, Ilam University. Year: 19, N.3:317-334.
- Hosein zadeh, Mohammad. (2002). **religious views of authorities and professors in university about the increase of religious teaching quality**. M.A. thesis, Isfahan University.
- Khodayari , Mina and others. (2014). **Educational needs assessment of educational staff of Islamic Azad University (Tabriz) in the academic year 90-91**, education and evaluation, seven year, N.25:13-28.
- Klinge, B. (2000). **“Leadership in Academic Institutions; Raising the Value of Teaching”**. *Medical Education*, 34: 201-202.
- Majidi, Mohammadreza and Fatehi, Abolghasem. (2009). **evaluating the views of students about Islamic knowlege lessens planning**, Research and planning in supreme education. N.41.
- Roshanaee, Mehrnaz and others. (2007). **the relation between learning approaches and student, s educative priorities** . Research and planning in supreme education. N.45.
- Saadatmand, Zohreh and Sinaee far, Ayyoob. (2009). **Educational needs assessment of Persian literature teachers based on the views of Izeh city guidance schools teachers , experts and managers in the acadedic year 88-87**, leadership and management educative quarterly of Islamic Azad University (Garmsar devision) , third year, N.2:317-334.
- Safarian , Saeed and others. (2010). **compering the effect of education with educative softwares and traditional teaching methods**, information thechnology in educative sciences, N.2.
- Shafipour motlagh, Farhad and Khodadadi, Hossein. (2010). **raising the attractiveness of university Islamic knowledge classes**, science production and software movement conference in the field of Islamic knowledge .Kerman: science production movment office.
- Spenser, J. & R. Jordan (2001). **“Educational Outcome & Leadership to Meet the Needs of Modern Health Care”**. *Quality in Health Care*, Vol. 10: 38-45.
- Torkzadeh , Jafar and others. (2014). **Educational needs assessment of research experts at Yazd university based on the jobs and employment patern**, a new approach in educational management, fifth year, N.20:217-234.
- Youth national organization (2001) **the situation and views of Iranian youth**, Tehran: Youth national organization.

